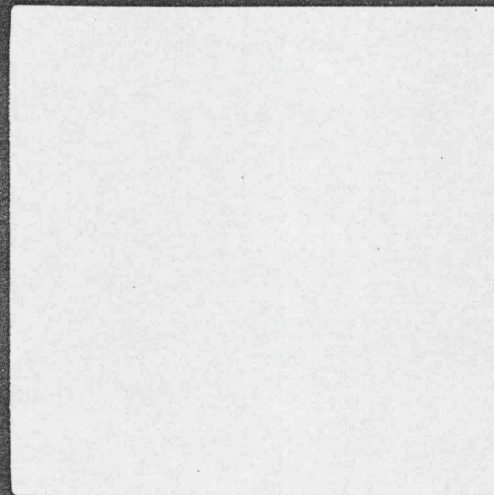
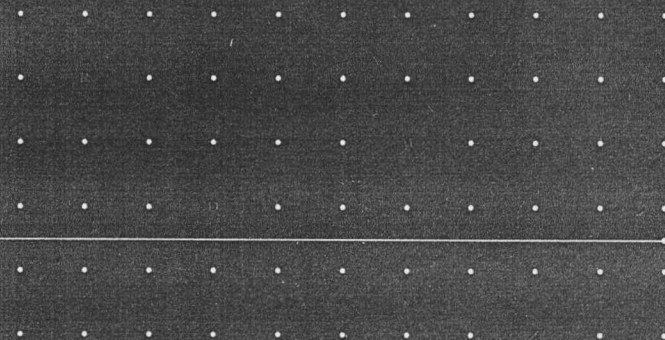

ID-1614
C-2
9-05-2000

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

TOELICHTING

bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermd stadsgezicht **Bloemenbuurt**,
gemeente Groningen, ex artikel 35 Monumentenwet 1988

Bloemenbuurt: 'boerderijtjes' (ca. 1920)

Groningen, Bloemenbuurt

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten, met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project is ook de stedenbouw uit de periode 1850-1940 landelijk geïnventariseerd. Het besluit om de Bloemenbuurt te Groningen aan te wijzen tot beschermd stadsgezicht vloeit voort uit deze inventarisatie.

Inleiding

De Bloemenbuurt is een planmatig opgezette arbeiderswijk uit de jaren twintig, opgezet volgens de principes van de Tuinstad-gedachte. Ze ligt ten oosten van de historische binnenstad in het hart van de Oosterparkwijk. De Oosterparkwijk wordt begrensd door het Oosterhamrikkanaal in het noorden, het Van Starckenborghkanaal in het oosten, het Damsterdiep in het zuiden en de Petrus Campersingel/S.S. Rosensteinlaan in het westen.

De Bloemenbuurt komt voor een groot deel in aanmerking voor bescherming van rijkswege als Beschermd Stadsgezicht. De enkele jaren later gebouwde noordelijke uitbreiding van de Bloemenbuurt valt - hoewel stedenbouwkundig in hetzelfde concept passend - door te forse renovatie buiten de bescherming.

Ontwikkelingsschets

In de ontstaansgeschiedenis van de Bloemenbuurt zijn twee, kort op elkaar volgende fasen te onderscheiden:

Fase I. De Lindenhof met de boerderijtjes: het 'Blauwe Dorp'.

Het gebied ten oosten van de binnenstad tussen het Zaagmulders- en het Oliemulderswegje was lange tijd een nat, niet ontsloten en onaantrekkelijk gebied. Vanaf 1900 kwamen zowel particulieren als de gemeente zelf met diverse woningbouwplannen voor het gebied, die door ambtelijke vertraging en afwaterings- en onteigeningsproblemen niet van de grond kwamen. Toen ondanks de sterk gestegen woningnood initiatieven van woningbouwverenigingen en particulieren uitbleven, nam in 1918 de gemeente zelf het initiatief voor de bouw van een complex van 176 arbeiderswoningen, waarvan 76 als noodwoningen bestemd waren.

In 1919 werd dit complex aan de Lindenhof voltooid naar ontwerp van directeur Gemeentewerken, J.A. Mulock Houwer. In de volksmond kreeg het de naam het 'Blauwe Dorp'. Het buurtje lag als een eiland in het toen nog overwegend landelijke gebied (kaart 1a/b).

De hoofdstructuur bestaat uit een open rechthoekig plein van circa 45 x 60 meter, de Lindenhof, dat omzoomd werd door Italiaanse populieren. Om dit plein werden in een losse verkaveling negentien gebouwen in het groen gegroepeerd. De architectonische vormgeving en de plattegronden ontleende Mulock Houwer aan de boerderijbouw. Onder één gemeenschappelijke kap waren vier woningen ruggelings samengevoegd. Vanwege het gekozen bouwtype en de landelijke uitstraling worden de blokjes de 'boerderijtjes' genoemd. Rondom de Lindenhof werd een krans van 96 woningen en vier winkels gebouwd in blokjes van twee en vier onder één kap.

Fase II. Plan Oost.

De Lindenhof met de 'boerderijtjes' werd de spil voor de enkele jaren later ter hand genomen plannen voor 750 goedkope arbeiderswoningen ten noorden en ten zuiden van de buurt. Dit gemeentelijk plan kwam in 1925 in de raad, waarna werd overgegaan tot aankoop van de benodigde grond. Op 15 februari 1926 werd het ontwerp goedgekeurd voor het deel ten noorden van het Blauwe Dorp en in juli 1927 dat voor het zuidelijke deel.

Plan Oost moest volgens de opvattingen van het sociaal- democratisch gezinde gemeentebestuur het paradijs voor de arbeidersbevolking worden, een wijk met een buurthuis, speeltuin, plantsoenen, een badhuis, een naai- en kookschool en dergelijke maar zonder café of slijterij.

De buurt markeert vooral een omslag in het stedenbouwkundig beleid van de gemeente Groningen. Het was voor het eerst dat de gemeente op een echt constructieve manier de steeds nijper wordende woningnood onder de allerarmsten bij de kop pakte, daarbij gesteund door financiële regelingen van de Rijksoverheid. Voor het stedenbouwkundig concept, open lage bebouwing, omringd door iets hogere, gesloten bebouwing werd teruggegrepen naar de ideeën van de Tuinstad-beweging uit het begin van de twintigste eeuw (kaart 1c, kaart 2).

De complexen werden ontworpen door S.J. Bouma van de dienst Gemeentewerken en kreeg een bijzondere architectonische vormgeving in de stijl van de Amsterdamse School. Bouma slaagde erin beide delen goed aan te laten sluiten bij de bestaande bebouwing van het Blauwe Dorp (De Lindenhof). In 1926-1927 werden ten noorden van de Lindenhof 368 woningen en drie winkels gebouwd, een jaar later ten zuiden hiervan 343 woningen en vijf winkels. Het eerste complex werd betrokken door de laagstbetaalde arbeiders. In het zuidelijke complex, waar de breedte van de

straten op last van de rijksoverheid groter werd dan gepland, woonden de arbeiders met een wat ruimere beurs.

Er werden, met enkele variaties voor de woningen boven de poorten, drie hoofdtypen ontwikkeld met elk een variant voor de zonzijde. Twee ervan betreffen eengezinswoningen, het derde type is etagebouw, waarbij drie woningen werden geschakeld aan een gemeenschappelijke ingang. Een noviteit was de ligging van de slaapkamers aan de straatzijde.

Aan de westkant van de wijk op de hoek van de Zaagmuldersweg met de Heesterpoort ontwierp S.J. Bouma in 1927 een monumentaal schoolgebouw met een opmerkelijke architectonische vormgeving in de stijl van de Amsterdamse School. In 1930 werd op de hoek van de Hortensialaan en de Zaagmuldersweg nog een markant element aan het geheel toegevoegd: het wijkgebouw van de geneeskundige dienst met een politiepост en twee bovenwoningen. Door de aanleg van de Zaagmuldersweg en de Oliemuldersweg in de jaren dertig werd de Bloemenbuurt in het stratennetwerk van de Oosterparkwijk opgenomen.

De ruimtelijke structuur en opzet van de Bloemenbuurt is in zijn geheel zeer goed bewaard gebleven. Wel is bij een renovatie in de jaren zeventig in een aantal complexen de karakteristieke roede-verdeling in de kozijnen verwijderd. Het complex van de boerderijtjes aan de Lindenhof stond eind jaren zestig op de nominatie om gesloopt te worden om het schaarse groen in de buurt te vergroten. Vanwege haar unieke karakter werd toch besloten het complex te handhaven en te renoveren. Bij de renovatie (1974-1975) zijn vier woningen samengevoegd tot twee. Het apart gesitueerde boerderijtje aan de noordzijde van de Lindenhof werd bestemd als wijkcentrum. In totaal bleven er 44 woningen over. De wegen tussen de boerderijtjes verdwenen deels en het

gebied kreeg een erffunctie. De kenmerkende Italiaanse populieren moesten in 1985 gekapt worden en zijn vervangen door berken.

De hoekwoningen van de U-vormige Geraniumhof en Fuchsiastad zijn in de loop van de tijd gesloopt, waardoor het besloten karakter van de hofjes enigszins is aangetast. Momenteel is een plan in voorbereiding om het oorspronkelijke besloten karakter te herstellen door nieuwbouw.

Huidig ruimtelijk karakter

De Bloemenbuurt is in de twintiger jaren opgezet als woonwijk voor de laagste sociale klassen. Het stedenbouwkundige concept van de Bloemenbuurt - open lage bebouwing, omringd door iets hogere, gesloten bebouwing - is gebaseerd op de ideeën van de vroeg twintigste-eeuwse Tuinstad-beweging.

De Lindenhof

De kern van de Bloemenbuurt bestaat uit een open rechthoekig plein van circa 45 x 60 meter. Het plein, de Lindenhof, is voorzien van een groen gazon met speelvoorzieningen en wordt omzoomd door berken. Aan de oost- en westzijde hiervan staan negentien gebouwen met (oorspronkelijk) elk vier woningen onder één kap (rug-aan-rugwoningen). De gebouwen staan drie aan drie strak in het gelid en hebben rondom kleine, bestrate woonerven met groenbeplanting. De architectonische vormgeving en de plattegronden zijn ontleend aan de boerderijbouw. De boerderijtjes zijn opgetrokken in een helder oranje baksteen en tellen één bouwlaag onder een wolfsdak met rode pannendaken.

De boerderijtjes worden omzoomd door een krans van woningen van één bouwlaag met kap aan het Meidoornpad, het Graspad en de Wingerdhoek. Deze woningen zijn in blokjes van twee en vier, afwisselend vrijstaand en aaneengesloten, geplaatst. Op markante plaatsen, met name in de hoeken, aan de uiteinden van de straten en tegenover het open plein, zijn verspringende blokjes woningen uit de rooilijn geplaatst. De woningen zijn in een karakteristieke, landelijk aandoende stijl gebouwd in een helder rode baksteen en hebben rode pannendaken. De kappen bevatten wolfseinden en houten dakkapellen met groen geverfde houten topgevelbeschietingen. Samen met de boerderijtjes heeft het hele complex het karakter van een dorp in de stad.

Plan Oost

De complexen ten noorden en ten zuiden van de Lindenhof sluiten op harmonieuze wijze aan bij het landelijke karakter van de 'boerderijtjes' en vormen door de stedenbouwkundige opzet in samenhang met de Lindenhof een compleet tuindorp.

De directe aansluitingen op het complex boerderijtjes geschieden door middel van trapsgewijze verspringingen in de rooilijn, waarbij de Lindenhof als centrale as fungeert. Deze as is zowel in noordelijke als zuidelijke richting voortgezet als respectievelijk Lindenlaan, Jasmijnpad/Azaleepad en Dahliastraat. De overgangen verlopen ook wat de bebouwingshoogte betreft harmonieus. In noordelijke richting is de centrale as in de latere, buiten de grenzen van dit gezicht vallende uitbreiding verder doorgetrokken via de Goudenregenstraat, die uitkomt in het Goudenregenplein.

In het noordelijke deel wordt de monotonie van de lange, in elkaars verlengde liggende oost-west straten, de Goudsbloemstraat en Zonnebloemstraat, doorbroken doordat deze straten aan de zuidzijde op een drietal plaatsen zijn verbreed tot U-vormige, hofachtige pleintjes: Stokroosplein, Fuchsiahof en Geraniumhof. Het rechthoekige Stokroosplein fungeert als oostelijke entree tot de wijk vanuit de Oliemuldersweg. De hofachtige vorm wordt geaccentueerd door een strakke omkadering in de vorm van gebogen bakstenen muurtjes van gesinterde steen. De aan drie zijden aaneengesloten lage eengezinswoningen zijn bijzonder gevarieerd vormgegeven waarbij gebruik is gemaakt van verschillend gevormde, gevoegde en gekleurde bakstenen en meerdere metselverbanden. De hoekwoningen zijn vaak voorzien van forse gemetselde schoorstenen. Tevens is een dubbel poortgebouw met een keperboogvormige doorgang opgenomen in de gevelwand van de Lindenlaan, als ontsluiting van de eengezinswoningen aan de Goudsbloemstraat en de Zonnebloemstraat. De poorten sluiten de hoogbouw af van de achterliggende laagbouw.

De laagbouw wordt in het noorden en zuiden (Irislaan en Hortensialaan) afgesloten door aaneengebouwde étagewoningen. De langgerekte gevelwanden vertonen een strakke ritmiek van vensters, terwijl de hoeken en portieken plastisch en expressief zijn gedetailleerd in de stijl van de Amsterdamse School. Vooral de portieken verlenen de langgerekte straatwanden een bijna golvend aanzien.

In het zuidelijke deel zijn de halfopen hofjes achterwege gelaten en wordt de monotonie van de lange, kaarsrechte straten in het midden doorbroken door de hoger opgetrokken woon-winkelblokken. De hoger opgetrokken kappen zijn met hout beschoten. Aan de randen van de Bloemenbuurt zorgen winkels als onderdeel van de afsluitende etagebouw voor een bijzonder accent. De gevels zijn uitermate plastisch vormgegeven in de stijl van de Amsterdamse School. Aan het begin van de buurt op de hoek van de Zaagmuldersweg en de Heesterpoort staat het reeds eerder genoemde, monumentale schoolgebouw (S.J. Bouma, 1927). De steile kapvormen met hun helderrode pannen lijken op de achterliggende boerderijtjes geïnspireerd te zijn. Door zijn situering en bijzondere architectonische vormgeving is het schoolgebouw geïntegreerd in het stedenbouwkundig concept. De school vormt een belangrijk herkenningspunt aan de rand van de Bloemenbuurt.

Nadere typering te beschermen waarden

Het goed bewaard gebleven stedenbouwkundige concept en de architectonisch samenhangende bebouwing van de Bloemenbuurt bepalen het hoogwaardige beeld en het karakter van deze bijzondere woonwijk uit de jaren twintig. De drie delen vormen samen een tuindorpachtige opzet met een gevarieerd bebouwingsbeeld in de stijl van de Amsterdamse School.

Typerend zijn:

- de stedenbouwkundige opzet van de kern van de Bloemenbuurt, bestaande uit de 'boerderijtjes', gegroepeerd rondom een groen rechthoekig plein, de Lindenhof;
- het stedenbouwkundig concept van de Bloemenbuurt als geheel, waarvan de hoofdopzet geënt is op de Tuinstadbeweging, in nauwe samenhang met de architectonische kwaliteit van de bebouwing in de stijl van de Amsterdamse School;
- de bijzondere structuur, variatie en zicht-assen van de verspreid liggende hofjes, poortgebouwen, pleintjes en plantsoentjes met groenvoorzieningen en bakstenen muurtjes;
- de architectonische waarde en de bijzondere stedenbouwkundige situering van het schoolgebouw aan de Heesterpoort en de winkels aan de randen van de buurt;
- de contrastwerking tussen de hogere en lagere woningcomplexen en het gevarieerde bebouwingsbeeld;
- de gevarieerde toepassing van verschillende soorten en kleuren baksteen, metselverbanden en van diverse kapvormen;
- de profielen van de hoofdstraten (Hortensialaan en Irislaan): gesloten gevelwand - kleine voortuinen met erfafscheiding, bestaande uit ligusterheggen

- trottoir, voorzien van boombeplanting - straat - trottoir, voorzien van boombeplanting - kleine voortuinen met erfafscheiding, bestaande uit ligusterhagen - gesloten gevelwand;
- de profielen van de Goudsbloemstraat en de Begoniastraat: gesloten gevelwand - trottoir - straat - trottoir - gesloten gevelwand;

Waardering

De Bloemenbuurt is een gaaf voorbeeld van een arbeiderswijk uit de jaren twintig van deze eeuw, die tot stand is gekomen volgens een origineel stedenbouwkundig plan. Hierin zijn twee volgens dezelfde stedenbouwkundige principes vormgegeven delen met totaal verschillende architectonisch samenhangende bebouwing harmonieus met elkaar verweven. De stedenbouwkundige structuur en architectonisch samenhangende bebouwing zijn goed bewaard gebleven. De Bloemenbuurt is als zodanig van algemeen historisch belang vanwege haar betekenis voor de geschiedenis van de vroeg twintigste-eeuwse volkswoningbouw en stedenbouw als planmatig, volgens de traditie van de tuinstad-beweging opgezette woonwijk, alsmede vanwege haar grote architectuurhistorische waarde.

Begrenzing

Het beschermd stadsgezicht Bloemenbuurt wordt begrensd door: de Irislaan (as van de weg) in het noorden; de Oliemuldersweg (as van de weg) in het oosten; de Hortensialaan tot aan de achtererfbegrenzing in het zuiden en de Zaagmuldersweg (as van de weg) in het westen.

De begrenzing is aangegeven op bijgevoegde kaart MSP/03/02.

Rechtsgevolg

Ter effectuering van de bescherming van het aangewezen stadsgezicht moet ingevolge artikel 36 van de Monumentenwet 1988 een bestemmingsplan worden vastgesteld. De toelichting op de aanwijzing als beschermd stadsgezicht kan daarbij wat beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Voor de Bloemenbuurt geldt nog de bouwverordening van het Uitbreidingsplan 1939. Dit plan wordt niet geacht aan het rechtsgevolg te voldoen.

Bronnen

Formsma W.J. e.a. (red.)
Historie van Groningen, Stad en Land. Groningen 1976

Hacqebord L. en R. Overbeek
Wijkbeschrijving Oosterparkwijk. Groningen 1994 (MIP)

Toelichtende kaarten

1.
Ontwikkeling van de bebouwing 1915-1940:
Gemeente Groningen, dienst RO/EZ
2.
Ontwerp voor het noordelijke en het zuidelijke deel van de Bloemenbuurt
resp. 1925-1926 en 1926-1928.
Gemeente Groningen, dienst Gemeentewerken, A.J. Bouma
3.
Overzichtskaart Bloemenbuurt 1995
Gemeente Groningen, dienst RO/EZ

Colofon

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1998.

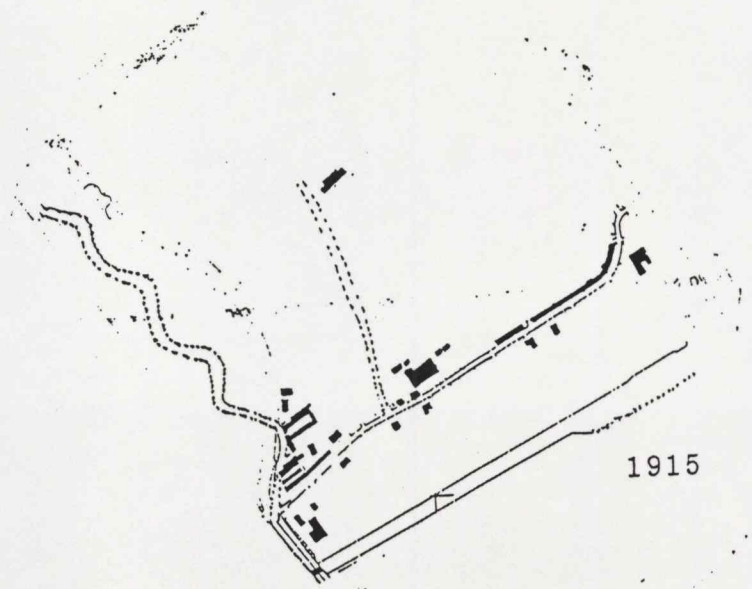
Onderzoek:
Gemeente Groningen, afd. Bouwtoezicht en Monumenten

Begrenzingskaart:
Kaart van de gemeente Groningen, aangepast door studio Ineke van der Burg,
Bilthoven.

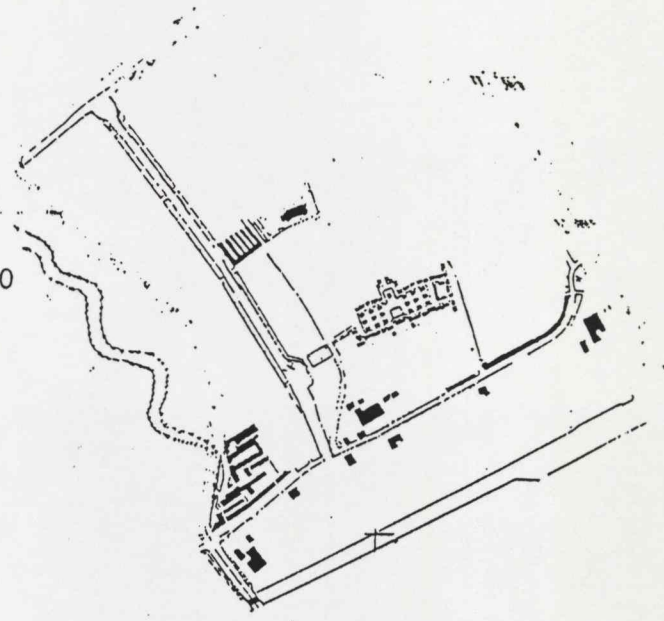
Foto omslag:
Groninger Archieven

Productie:
RDMZ/Multicopy, Zeist

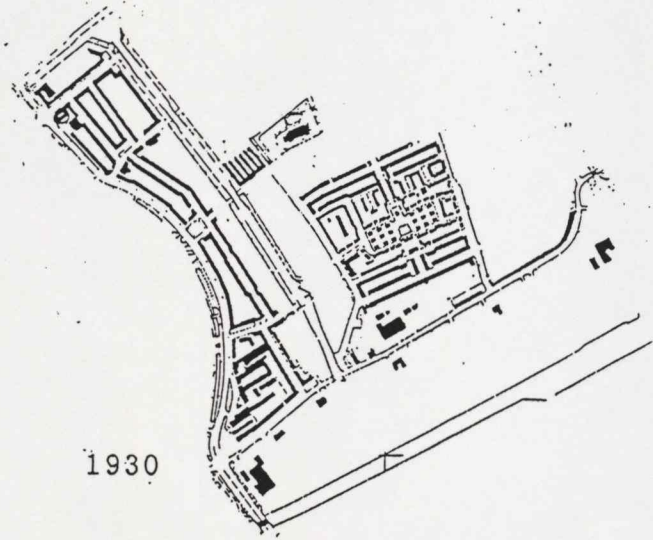
3.110525192013

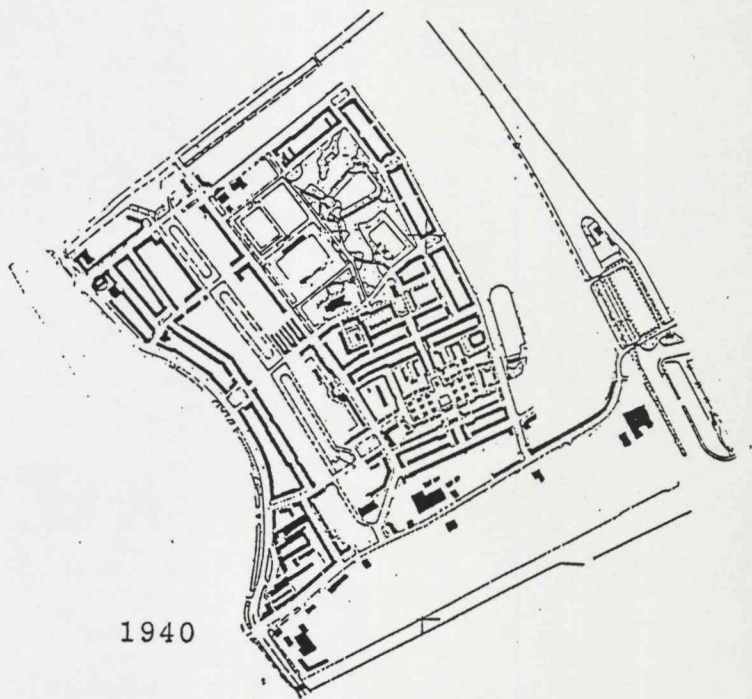
1915

1920

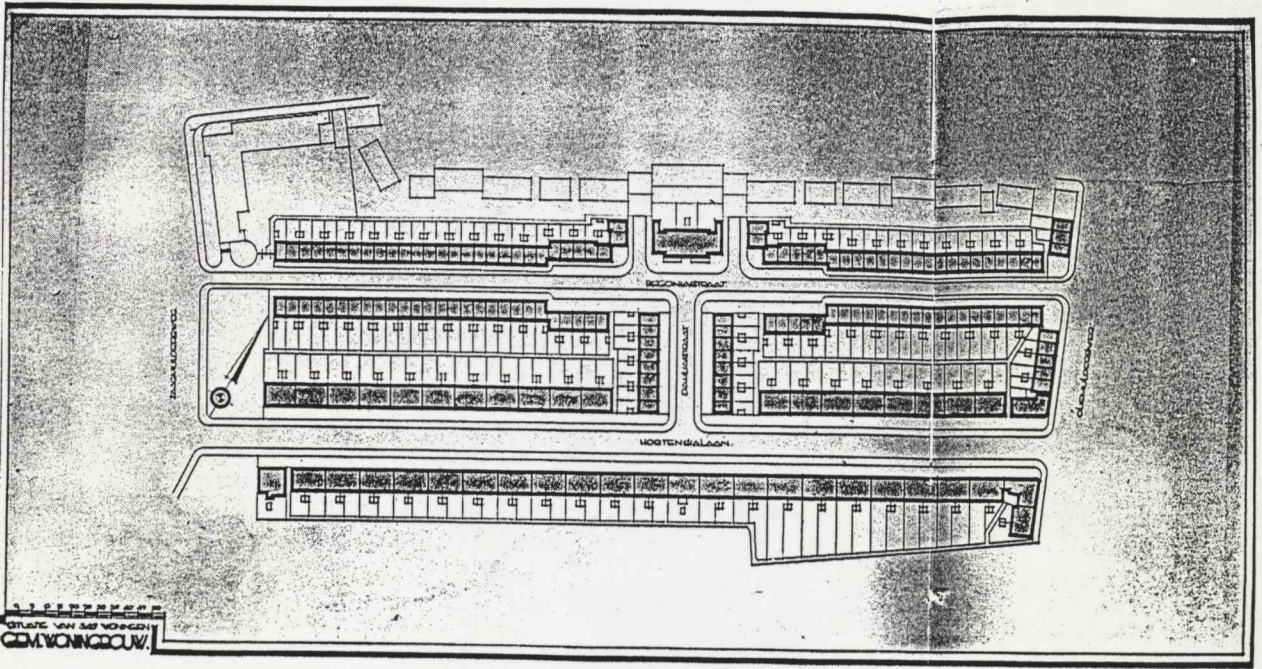
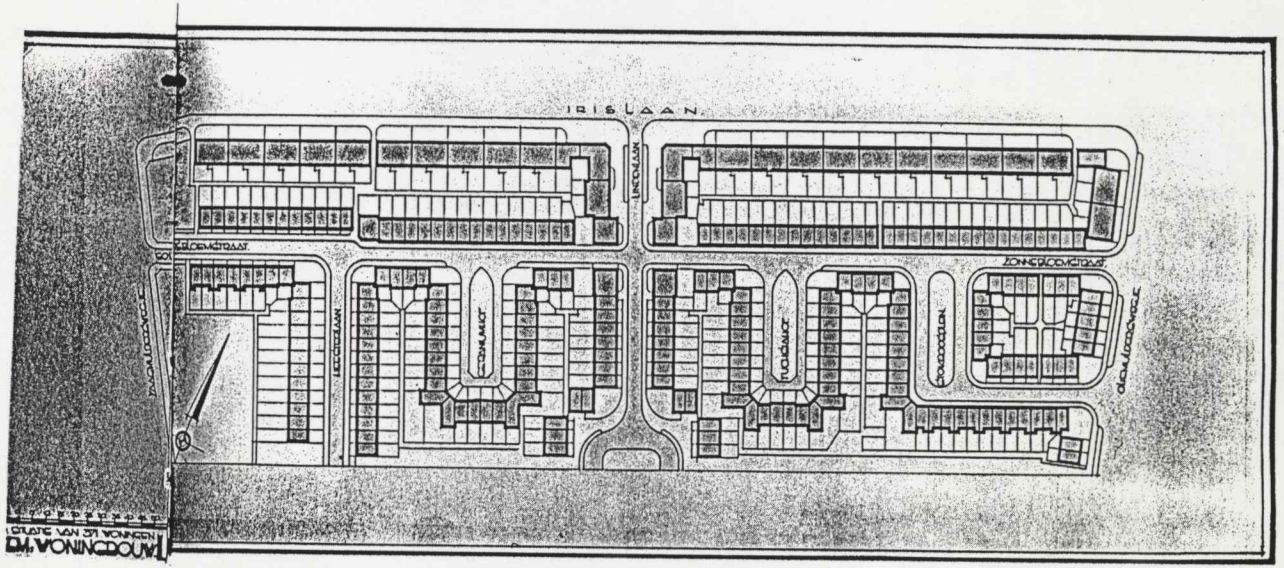
1930

1940

Kaart 1: Bloemenbuurt
Ontwikkeling van de bebouwing 1915-1940

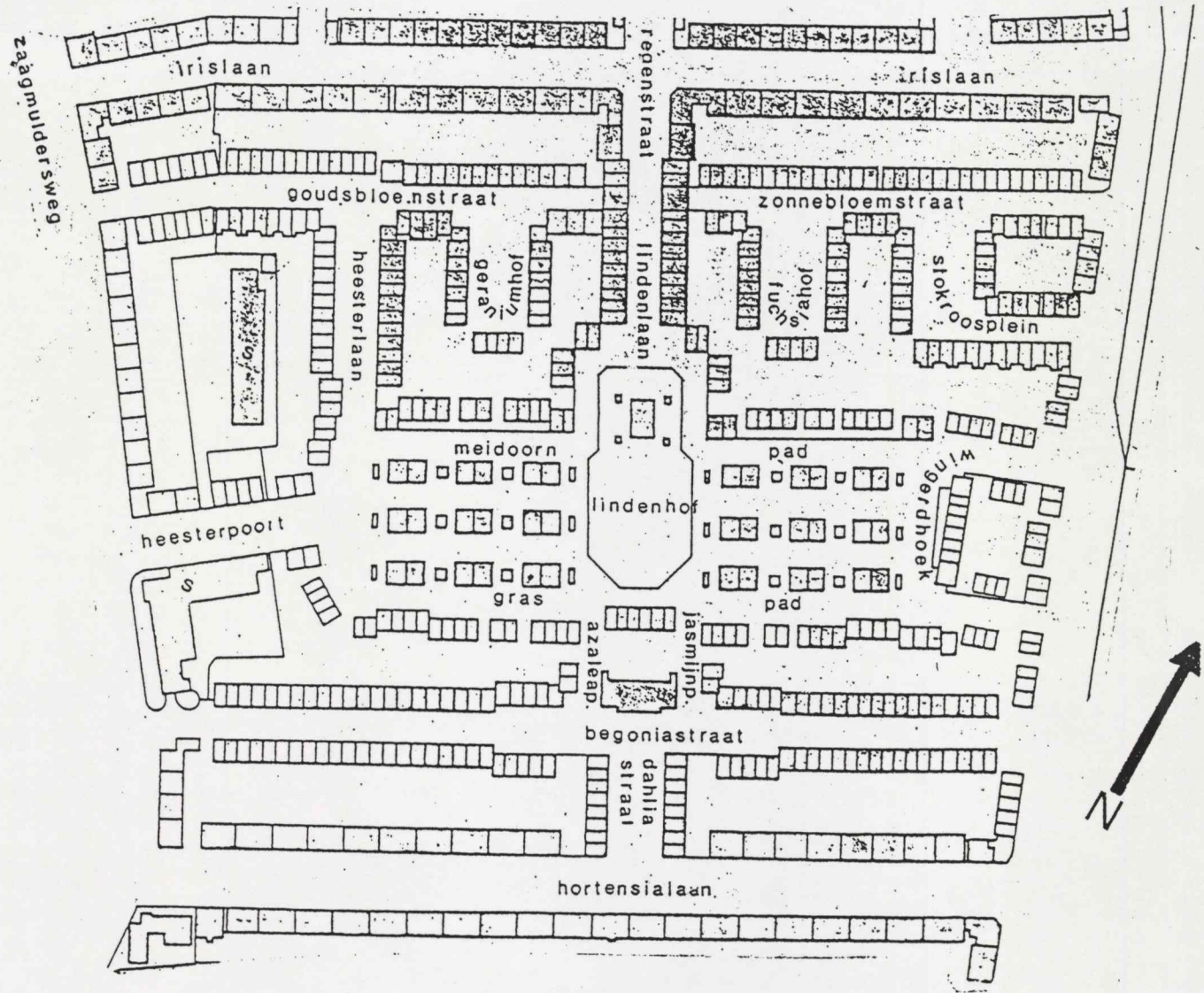
3.110525192014

Kaart 2: Bloemenbuurt
Ontwerp voor het noordelijk (1925-26)
en het zuidelijk deel (1926-28)

STUDE VAN DE WONINGEN
GEM. WONINGBOUW

3.110525192015

Kaart 3: Bloemenbuurt
Overzichtskaat 1995

